

1923'TEN 2023'E MÜHENDİSLERİN TOPLUMSAL ROLÜ VE TMMOB

Ali Yiğit

EMO 36 ve 37. Dönemler Yönetim Kurulu Başkanı

aliyigit59@gmail.com

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci I. Dünya Savaşı sonrası emperyalizme karşı verilen ve kazanılan ilk kurtuluş savaşı örneği ve sömürgeleşmeye karşı kazanılan ilk mücadeledir. Gerek mücadele süreci gerekse sonuçları açısından dünyadaki diğer sömürge uluslara örnek teşkil edecek bir kazanımdır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı'dan tarım ağırlıklı, sanayinin yok denecek kadar zayıf olduğu bir ekonomik yapı devir alınmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ve Cumhuriyetin ilanından önce yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde ülke ekonomisinin kalkınma modeli olarak özel sektörün teşvik edilmesi ve milli bir ekonominin geliştirilmesi doğrultusunda kararlar alınmıştır.

İzmir İktisat Kongresi Sonuç Bildirgesi'nde "... Devlet, ekonomik gücü olan bir yapı haline gelmelidir. Özel sektör devlet tarafından desteklenmelidir" ifadesi yer almaktadır.

Cumhuriyetin kuruluş döneminde çoğunluğu İnşaat Yüksek Mühendisi veya İnşaat Mühendisi olmak üzere toplam mühendis sayısının 500'ün altında olduğu bilinmektedir.

Cumhuriyet kurulduktan sonra uygulanan ekonomi politikaları klasik ve Ortodoks iktisadi düşünce sistemi içerisinde, İzmir İktisat Kongresi'nde kabul edilen ilkelere uygun bir şekilde yürütülmüştür. 1930'lara gelindiğinde arzulanan ölçüde gelişme sağlanamamıştır. Bu yıllarda, gelişmeyi engelleyen nedenlerin arasına bir de 1929 yılı Eylül ayında başlayan Dünya Ekonomik Bunalımı katılmıştır.

İşsizlik, verimsizlik ve ekonomik başarısızlıkları yok etmek için devletin ekonomiye daha aktif bir şekilde müdahale etmesi gerekliliği ortaya konmuştur. Bu dönemde, devletçilik ve karma ekonomi sistemi içinde özel sektörün yapamadığı işlerin devlet tarafından üstlenilmesi şeklinde algılanmış ve bu şekilde uygulanmıştır.

Türkiye'de kapitalizmin yerleşmesi kendine özgü

koşullar altında olmuştur. Bu koşulların en belirgin özelliği, ülkede kapitalist bir ekonominin işlemlerini sağlayacak gelişkin bir burjuva sınıfının olmamasıdır. Bu duruma bir de cumhuriyetin kuruluş dönemi öncesinde birbiri ardına girilen savaşlar da eklenince, kapitalizmin ortaya çıkmasını sağlayacak birikim sağlanamamıştır.

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye açık biçimde kapitalist ekonomik modeli benimsemiştir. Ne var ki, yukarıda sayılan nedenlerden ötürü bu model, gelişmiş batılı ülkelerde olduğu gibi biçimlenmemiştir. Ortada "bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" denilebilecek bir girişimci sınıfının olmaması, Türkiye'deki kapitalizmin inşasında

devlete çok daha büyük roller biçmiştir. 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde "Milli İktisat Düzeni" olarak adlandırılan bu karma ekonomik model, 1924 Anayasası'na "Devletçilik" adıyla girmiştir. Devletçilik, bir yandan ülke kalkınması için gerekli olan ekonomik faaliyetleri düzenlemek ve yürütmek için devlete girişimci bir rol biçerken, diğer yandan da özel girişimcilerin yaratılması ve desteklenmesini de içermiştir.

Türkiye'de kapitalizmin bir anlamda devlet eliyle inşa edilmesi yönündeki bu yönelim, kapitalizmin 1929 yılında içine girdiği derin ekonomik krizle tahkim edilmiştir. Klasik liberal esaslara dayanan kapitalizmin içine girdiği kriz, kapitalizmin "kendiliğinden işleyen piyasa" anlayışının alt üst olmasına neden olmuştur. Bu tarihten itibaren sadece Türkiye'de değil, dünyanın tüm kapitalist ekonomilerinde devletin ekonomiye daha fazla müdahale etmesi gerektiği yolunda bir eğilim ortaya çıkmıştır.

Kapitalist Dünya ciddi işsizlik/yoksulluk ve ekonomik kriz ile uğraşırken; 1917 Ekim Devrimi ile birlikte kurulan Sovyetler Birliği'nin toplumcu ve planlı bir ekonomi politikası uygulamasıyla bunalmıdan etkilenmeden hızlı bir gelişme göstermesi Türkiye'de de ilgiyle izlenmiştir.

Özellikle 1928'den sonra Sovyetler Birliği'nin Planlı Kalkınma Modeline geçmesi Türkiye Cumhuriyeti'ni de etkilemiş ve 1933'de başlayan çalışmalar sonucu 1934'te yürürlüğe koyduğu 1. Beş Yıllık Plan ile dünyada planlamayı tercih eden ikinci ülke olmuştur.

Mühendislerin Devreye Girişi

1928 yılında Yüksek Mühendis Mektebi Hakkında Kanun çıkarılmıştır. "Yüksek Mühendis Mektebi'nin Şubeler Oluşturulması Sureti ile Genişletilmesi ve Tüzel Kişiliğe Sahip Olması Hakkında Kanun Tasarısı" adıyla Meclis'e sevk edilen Tasarının gerekçesi ile Meclis Bayındırlık Komisyonu ile Bütçe Komisyonu raporlarında "Cumhuriyet ile birlikte, ülkenin imarı için önemli çalışmalar yapıldığı, bu işler için mühendislere ihtiyaç duyulduğu, oysa mevcut okulun hem sayı hem de nitelik bakımından yeterli olmadığı"; ayrıca ihtiyaç duyulan nitelikte mühendislerin eğitimi için kurumun özerk olması gerektiği belirtilmiştir.

Mühendislik ve mimarlıkla ilgili düzenlemelerin ilki 12 Mayıs 1927 yılında kabul edilen 1035 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun olmuştur. Yasayla mesleğini mühendislik ve mimarlık unvanı ve yetkisi ile uygulama yetkisi, sadece "yüksek mühendislik veya mimarlık gösteren

Türk mekteplerinden verilen diplomalara" veya bu okullara denk yabancı okullarda okuyanlara verilecek ruhsatnameye sahip olanlara tanınmaktadır. Bu belgelere sahip olmayanların mühendislik ve mimarlık unvan ve yetkisiyle mesleklerini uygulamaları yasaklanmaktadır.

1035 sayılı yasanın çıkarılmasından sonra mühendislik eğitimi ile ilgili iki gelişme dikkati çekmektedir. Birincisi, 1924 yılında Zonguldak'ta kurulan Maden Mühendisliği Okulu'nun, "çıkarılacak madenlerle ilgili gereksinme yeterli olacağı ya da fazlasının işsiz kalacağı, 1929 Dünya ekonomik bunalımının Türkiye'yi de etkilemesi gerekçeleriyle" kapatılmış olmasıdır. İkincisi ise 1933 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulmasıdır. 1933 yılında İstanbul Darülfünunu lağvedilerek İstanbul Üniversitesi kurulmuş, 1935 yılında da, Üniversite bünyesindeki Elektromekanik Şubesi Yüksek Mühendis Mektebine devredilmiştir.

Mühendis Sayısının Artmaya Başlamasıyla Örgütlenme Çalışmaları da Hızlanmıştır!

Bilindiği gibi, 1908'de Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti ile başlayan mühendis-mimar örgütlenmesi, etkinlikleri kısa süren örgütlerden sonra, Türk Mühendisleri Birliği'nin 17 Mayıs 1926'da, Türk Mimarlar Cemiyeti'nin de 18 Şubat 1927'de kurulması ile yeni bir aşamaya gelmiştir.

İçinde değişik disiplinlerden mühendisleri barındıran ilk mühendis örgütlenmesi ise Türk Mühendisler Birliği Derneği'dir (TMBD). 29.08.1932 tarihi derneğin ilk resmi ortaya çıkışıdır. Bu dernek Nafia Fen Mektebi Mezunları Birliği'nin mühendis olmuş üyelerinin örgütlülüğü olarak bilinir.

Mühendis örgütlenmelerinden bir diğeri de bir alt uzmanlık alanına yönelik olarak kurulmuş olan Türkiye Ziraat Yüksek Mühendisleri Birliği'dir (TZYM). Dernek 29 Nisan 1939 tarihinde Ankara'da kurulmuştur.

Yine başka bir uzmanlık alanına ait olan Mimarlar Derneği (MD), 1927 yılında kurulmuş Türkiye'deki ilk bağımsız mimar örgütüdür. Cumhuriyet'in ilanından dört yıl sonra Türk Mimarlar Cemiyeti adıyla kurulmuş, 1939'da Türk Yüksek Mimarlar Birliği, 1965'de Türk Mimarlar Derneği adını almış ve 1973'de ise bugünkü adını almıştır.

Yine uzmanlık dernekleri arasında; Türk Yüksek Mimarlar Birliği, Türk Yüksek Maden Mühendisleri Cemiyeti, Türk Maden Mühendisleri Cemiyeti, Türkiye Ormancılar Cemiyeti, Türk Gemi Mühendisleri Cemiyeti, (Karabük) Ağır Sanayi Mühendisleri Derneği, Türkiye Harita ve Kadastrocular

Cemiyeti, Türkiye Jeoloji Kurumu sayılabilir.¹

II. Dünya Savaşı Sonrası Dönem, ABD Hegemonyasının Küresel ve Ülkemiz Özelinde Tesisi!

Almanya'nın yenilmesi ve ABD'nin küresel düzeyde hukukunu tesis etmeye/dayatmaya başlaması tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de etkisini göstermiştir.

1950 Genel Seçimleri ile birlikte DP'nin 10 yıl sürecek iktidarı başlamış ve toplumun her kesimi tepeden inmece bir modelle yeniden örgütlenmiştir. DP İktidarı, ABD politikalarının da ülkemizde geçmiş dönemlere göre daha hızlı hayata geçmeye başladığı bir dönemdir.

Bu dönemde ABD'nin etkisi altında yeniden yapılanma hareketi başlamıştır. Marshall Planı ve Truman Doktrini çerçevesinde gelişen Tombrug ve Barker raporları ile doğrudan yönlendirilen reformlar içinde, sanayici, tüccar, çiftçi örgütlerinin özleştirilmesi talebinin yer aldığı görülmektedir.

Raporun teknik elemanlarla ilgili bölümü ilginçtir: Tomburg Raporu'nun "teknik mütehasıslar" başlığında deniliyor ki: "Türk mesleki cemiyetlerinin teşekkülü ve aynı meslekten Amerikan teşekkülüyle fikir ve neşriyat teatisi, Türk teknologlarının bütün Amerikan teknik ilerleme sahalarına olan yakınlığı arttıracaktır."

¹ Bu alandaki bir diğer örgütlenme de yine mimarlık alanına ait olup 1987 yılında kurulmuş olan Türk Serbest Mimarlar Derneği'dir. Elektrik/Elektronik alanına yönelik örgütlenme de 22 Şubat 2000 tarihinde kurulan Elektrik Tesisat Mühendisleri Derneği'dir.

² Korporatizm, toplumun tarım, emek, askeri, iş, bilim veya lonca dernekleri gibi şirket grupları tarafından ortak çıkarlar temelinde örgütlenmesini savunan kolektivist bir siyasi ideolojidir.

ABD, sadece ülkeler arasında kurumsal bir ilişkiyi değil ülke içerisinde değişik toplumsal kesimlerin ve katmanların da devlet eliyle -yukarıdan aşağıya- örgütlenmesini hedeflemiştir.

Bu çerçevede Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurulmuş bulunan, Tabip Odaları, Sanayi ve Ticaret Odaları ile ilgili kanunlar da değiştirilmiştir. Bu kapsamda, hükümet tasarısıyla gündeme getirilen ve 8.3.1950 tarihinde, yani CHP Hükümeti sırasında ilk kurulan birlik Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği olmuştur.

Bu Birliği, kanun teklifiyle gündeme getirilen ve 23.1.1953 tarihinde kurulan Türk Tabipleri Birliği izlemiştir. TMMOB'nin kurulmasından sonra bu tür birlikler kurulması sürmüştür: 9.3.1954 tarihinde Türk Veteriner Hekimleri Birliği'ni, 25.1.1956 tarihinde Türk Eczacıları Birliği, 15.5.1957 tarihinde Ziraat Odaları Birliği izlemiştir.

31 Temmuz 1952 tarihinde 10 federasyon ve işçi sendikaları birliğinin bir araya gelmesiyle kurulan TÜRK-İŞ yine aynı anlayışın ürünüdür.

TMMOB'nin Kuruluşu

TMMOB'nin kuruluşu da tıpkı diğer meslek birlikleri gibi tepeden inmece -benim çizdiğim çerçevede ve benim ihtiyaçlarıma hizmet etmek üzere- ve iktidarın bu alanı kontrol etmesi amacıyla oluşturulmuştur. Kuruluş biçimi ve iktidarın bu alanlara bakışı düşünülürse; TMMOB'de korporatist² bir anlayışla kurulmuştur.

Siyasi iktidarların İkinci Dünya Savaşı sonrası politikaları, 20 yıldır girişimlerini sürdüren ve Türkiye'nin 1950'li yıllarında yükselen üst ve orta kentli sınıfların önemli bir katmanı ve burjuvaziyle aynı toplumsal gelişme perspektifini paylaşan mühendislerin ve mimarların taleplerine uygun altyapıyı oluşturmuş ve 6235 sayılı TMMOB Yasası, TBMM tarafından 27 Ocak 1954 tarihinde kabul edilmiştir.

TMMOB ilk Genel Kurulu'nu 18-21 Ekim 1954 yılında Ankara'da yapmıştır. TMMOB Birinci Genel Heyeti tutanaklarında, temsilci gönderen örgütlerin üye sayıları ve 1. Genel Kurul delege sayıları şöyle belirtilmiştir: Türk Yüksek Mühendisler Birliği (1351 üye, 68 delege), Türk Yüksek Mimarlar Birliği (700 üye, 35 delege), Türk Mühendisler Birliği (978 üye, 49 delege), Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği (1220 üye, 61 delege), Türk Yüksek Maden Mühendisleri Cemiyeti (129 üye, 7 delege), Türk Maden Mühendisleri Cemiyeti

(99 üye, 5 delege), Türkiye Ormancılar Cemiyeti (862 üye, 43 delege), Türk Gemi Mühendisleri Cemiyeti (83 üye, 5 delege), (Karabük) Ağır Sanayi Mühendisleri Derneği 46 üye, 3 delege).

Tutanakta, “Türkiye Harita ve Kadastrocular Cemiyetinin Harita müteahhidi ve Fen memuru üyeleri bulunduğu, mühendis olarak 7 kayıtlı azasının bulunduğu, Türkiye Jeoloji Kurumunda 230 aza kayıtlı ise de bunlardan yalnız ikisinin mühendis vasfını haiz olduğu” belirtilmektedir. Bu 2 örgütten Genel Kurula delege katılmamıştır.

27.05.1959 tarihli 7303 Sayılı yasa ile TMMOB Yasası’nda değişiklik yapılarak TMMOB organları tanımlanmıştır.

TMMOB, kurulduğu dönemden itibaren daha çok devlet kademelerindeki yüksek bürokrasinin etkinliğinde olmuştur. Yöneticileri, mühendisliği toplumun diğer kesimlerinin üstünde bir zümre olarak gören, sorunlarını hükümetlerle kurdukları yakın ve kişisel ilişkilerle çözmeye çalışan kişilerden oluşmuştur.

DP ile Başlayan Ekonomik Kriz!

1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya ekonomisi içerisinde yaşanan genişleme sürecinin etkisiyle, yüksek bir ekonomik büyüme hızı yakalamıştır. ABD tarafından önerilen Tarıma Dayalı Büyüme anlayışı çerçevesinde Marshall Yardımları ile ABD tarım aletleri hibe edilerek bu alandaki sanayi kuruluşları tasfiye edilmiştir. DP İktidarının ilk yıllarında yaşanan yüksek hızlı büyüme, DP yöneticilerine ekonomi politikaları konusunda “savurgan” ve “plansız” davranma cesareti vermiştir. Yanlış iktisat politikaları ve tarımsal üretimde iklimle bağlı yaşanan düşüş, 1950’li yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye’de ciddi bir ekonomik kriz ortamının oluşmasına neden olmuştur. DP Hükümeti krizden kurtulabilmek için 1958 yılı içerisinde bir ekonomik tedbir paketi uygulamaya koymuş ve Türk Lirası’nı yüzde 300 oranında devalüe etmiştir. Ne var ki, bu tedbirler ekonomiyi içine girdiği krizden kurtarmaya yetmemiştir.

Dünyada ekonomik genişleme devam ederken Türkiye’de yaşanan bu derin kriz, başta ABD olmak üzere Türkiye’yle ticari ilişkisi olan pek çok Batılı Devleti tedirgin etmiştir. Bu duruma çözüm bulabilmek üzere 1959 yılı içerisinde dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, OECD’nin aracılığıyla Paris’te ünlü Hollandalı iktisatçı Jan Tinbergen ile görüşmeler yapmıştır. Tinbergen’den, “Türkiye’de iktisat politikasının planlı bir biçimde yapılmasını

sağlayacak bir yapı oluşturmaları” istenmiştir. Tinbergen çalışmalarını tamamlamadan, 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi gerçekleşmiştir.

Gerek Varşova Paketi gerekse NATO’nun kurulmasıyla Dünya, 1950’lerden itibaren iki kutuplu hale gelmiştir. Dünya böylece soğuk savaş diye bilinen iki kutbun hegemonya mücadelesine sahne olmuştur.

Sosyalist Sistemin toplumlara sunduğu haklar ve yakalanan refah düzeyi nedeniyle kıta Avrupası’nda “düzenlenmiş kapitalizm” diyebileceğimiz Welfare State (Refah Toplumu) uygulaması gündeme gelmiştir. Yani Sosyal Devlet uygulaması gündemdedir. Türkiye’ye önerilen model de budur.

Adını, İngiliz İktisatçı Keynes’ten alan bu yeni ekonomik modelde, devlet, istihdamdan ücretlere, sosyal desteklerden üretime kadar her alanda ekonominin gidişatına müdahil hale gelmiştir. Sosyalist ülkelerdeki ekonomik uygulamaların kısa zamanda sağladığı büyüme ve sanayileşme, merkezi planlama fikrinin ve sosyal politika anlayışının gelişmesine hizmet etmiştir. Bu anlayış özellikle 1945 yılında itibaren genel kural halini almış ve literatürde “Sosyal Devlet” ya da “Refah Devleti” olarak adlandırılan model yerleşiklik kazanmıştır.

27 Mayıs Darbesi ve Planlama Fikri!

Darbenin gerekçeleri arasında, Demokrat Parti’nin ekonomi politikaları ve yaşanan ekonomik kriz de yer almıştır. Askeri yönetimin “27 Mayıs İnkılap Hareketi Niçin Yapıldı?” adını taşıyan 8 Temmuz 1960 tarihli açıklamasının “Plansız Bir Yatırım Politikası ve Süistimaller” başlıklı ikinci kısmında mevcut ekonomi durum şöyle eleştirilmiştir: “Düşük iktidarın takip ettiği iktisadi ve mali politika maalesef memleketi mali bir uçuruma sürüklemiştir. Her iktidar memleketin kalkınması için çalışmak ve eserler meydana getirmek mevkiindedir. Ancak bu kalkınmanın her şeyden evvel bir plana, bir hesaba dayanması gerekir. Eski iktidarın ‘görülmemiş kalkınma’ diye vasıflandırdığı kalkınma hiçbir plan ve hesaba istinat etmiyordu.”

Bu doğrultuda atılan ilk adım ise Jan Tinbergen ile ortak çalışmanın devam edilmesi kararı olmuştur. Kısa zaman içerisinde Milli Birlik Komitesi kararı ile Devlet Planlama Teşkilatı oluşturulmuştur.

ABD başta olmak üzere tüm emperyalist ülkeler, 27 Mayıs 1960 Darbesi sonrası ülkemize İthal İkameci Modeli önermişlerdir. Bu model ile yüksek gümrük duvarları korunan ve egemenlerin izin verdiği alanlarda sanayileşme hedeflenmiştir.

1961 Anayasası Sonrası Dönem!

Yeni Anayasa ile sağlanan haklar şu şekilde özetlenebilir.

- Kuvvetler ayrılığı sağlanmıştır. (Yasama, yürütme, yargı)
- Cumhurbaşkanı olan kişinin partisi ile bağının kesilmesine karar verildi.
- Çoğulcu demokrasi ilkesi benimsenmiştir.
- TBMM, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi olmak üzere ikiye ayrılmıştır.
- Yargı bağımsızlığı sağlanmıştır.
- Çıkan yasaların anayasaya uygunluğunu kontrol eden Anayasa Mahkemesi kurulmuştur.
- Yasama yorumu kaldırılmıştır. Hakimlik teminatı getirilmiştir.
- Yürütmenin, yönetimin tüm eylemleri, kararları anayasal bir kuruluş olan Danıştay denetimine verilmiştir. Yani TBMM egemenlik hakkını kullanan tek organ olmaktan çıkıp Anayasa'da sözü edilen yetkili organlardan biri olmuştur.
- Kişinin temel hak ve özgürlükleri Anayasa ile güvenceye alınmıştır.
- Temel hakların sınırlandırılmasının ancak Anayasa'nın ruhuna uygun olmak kaydıyla ve ancak kanun ile yapılabileceği belirtilmiştir.
- "Siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmezidirler." hükmü ile ilk kez siyasi partilerden ve çoğulcu yapıdan bahsedilmiştir.
- İşçi ve memurlara sendika kurma hakkı ile grev hakkı tanınmıştır.
- Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur.
- Üniversiteler ve TRT özleştirilmiştir.
- Yerel yönetimlerin yetkileri kısmen artırılmıştır.
- Önceden izinsiz dernek kurma hakkı ve gösteri/protesto yapma hakkı tanınmıştır.
- Kurumların yönetimindeki üst düzey kişilerin yargı kararı olmaksızın yönetimden uzaklaştırılmaları imkânı kaldırılmıştır.
- Sosyal devlet kavramı eklenmiştir.

1961 Anayasası ile oluşan görece demokratik ortam toplumun her kesimini etkilemiştir. İşçi sınıfı içerisinde sosyalist ve devrimci fikirler gelişmiştir. Maden-İş, Lastik-İş ve Basın-İş sendikaları, 12 Şubat 1967'de yaptıkları olağanüstü kongrede, Türk-İş'ten ayrılma ve konfederasyonlaşma kararı almıştır. 13 Şubat 1967'de Bağımsız Gıda-İş ve merkezi Zonguldak'ta bulunan Türk Maden-İş'in de katılımı ile DİSK kurulmuştur.

TMMOB ve Diğer Meslek Birliklerine Anayasal Güvence

Anayasa **Madde 135:** Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslekî faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir.

Teknik Elemanların Örgütlenmesi!

Teknik personelin evrensel anlamlarıyla "sınıf ve kitle sendikacılığı" yolundaki girişimleri 1960'lı yılların sonunda başlamıştır. Bu noktada teknik elemanların karşısına çıkan en büyük engel, teknik personelin statü sorunu olmuştur.

1961 Anayasası'nın 46. Maddesi'nin açık biçimde, "bütün çalışanların sendika kurma hakkı olduğu" hükmünü taşıyor olmasına rağmen, dönemin Sendika Yasası, işçi ya da memur statüsünde olmayanların sendika kurmasına imkân tanımamıştır. Kamuda çalışan teknik elemanlar 4/10195 sayılı kararnameye göre istihdam edilen ve hukuki olarak işçi ya da memur statüsünde olmadıkları için Anayasa'daki açık hükme rağmen, sendika haklarını kullanamamıştır.

Yasal olarak ortaya çıkan bu sorunu aşmanın tek yolunun fiili durum ortaya çıkarmak olduğuna karar veren teknik elemanlar, İstanbul'da bir araya gelerek, tüm mühendis, tekniker ve teknisyenleri tek bir sendika altında toplayacak bir sendika kurmuşlardır. Anayasaya ve emeğin evrensel kazanımlarına dayanılarak "fiili" olarak 12 Şubat 1970 tarihinde kurulan TEKSEN'in ilk Genel Başkanı Niyazi Duranay (Mimar), Genel Sekreteri Engin Günçe (Elektrik Müh.) ve Mali Sekreteri ise Orhan Terzioğlu (İnşaat Müh.) olmuştur. TEKSEN'in ilk yönetim kurulunda ise Fevzi Şolt (Makina Müh.), İlker Akar (İnşaat Müh.), Tezer Toksan (İnşaat Müh.), Şevket Açıkelli (Tekniker), Yılmaz Onur (Elektrik Y. Müh.), Erol Ünal, (İnşaat. Y. Müh.) ve Sedat Özkol (İnşaat Y. Müh.) yer almışlardır.

TEKSEN'in kuruluşuyla, işçi ve memur ayrımını aşan bir "çalışan" tanımlamasının hak mücadelesi kategorisi olarak tarif edilmesi, Türkiye'deki emek mücadelesi açısından gerçekten çığır açıcı bir müdahale olmuştur. Yasalar yoluyla ayrıştırılmaya

çalışılan emekçilerin üretimden gelen ortak mücadeleye kimliklerinin öne çıkartılması günümüzdeki sendikal hareketlerin bile ufuklarının ötesinde bir adımdır. Faaliyetlerini Odamızın İstanbul Şubesi'nde yürüten TEKSEN, kısa zaman içerisinde, Türkiye'deki Teknik Eleman mücadelesinin en önemli örgütü haline gelmiştir. İlk birkaç ay içerisinde TEKSEN'in üye sayısı 2 bine ulaşmıştır.

TEKSEN, kuruluşundan itibaren özellikle Teknik Personel Yasası karşısında ortaya çıkan muhalefetin en etkin örgütü haline gelmiştir. Toplu sözleşme ve grev hakkı olmamasına rağmen, bu dönemde gerçek bir sendika ve mücadele örgütü kimliğine bürünmüştür. 18 Nisan Mitingi ve Yürüyüşü, 29 Mayıs Forumu, 1-2 ve 6 Haziran'da gerçekleştirilen iş bırakma eylemleri Türkiye'deki teknik elemanların mücadele tarihinde önemli yer almıştır.

Tüm muhalefete rağmen, Personel Kanun Tasarısı'nın yasalaşmasının ardından 5 Eylül 1970 yılında toplanan TEKSEN Genel Kurulu'nda tüzük değişikliğine gidilmiş ve TEKSEN 624 Sayılı Devlet Personeli Sendikaları Kanunu hükümlerine göre örgütlenen bir sendika haline gelmiştir. Böylelikle özel sektörde çalışan üyeler TEKSEN'den ayrılmak zorunda kalmıştır. Genel Kurul'da yapılan seçimler sonucunda TEKSEN'in Genel Başkanlığına Latif Karadağ, Genel Sekreterliğe ise Melih Altınoklar seçilmişlerdir.

Personel Yasası'nın çıkmış olması, TEKSEN'in muhalefetini dindirememiştir. 1970 yılı Aralık ayından itibaren yeniden gerçekleştirilen forumlarla teknik personelin direnişi yeniden ayağa kaldırılmıştır. 1971 yılı Ocak Ayından itibaren güçlü ve etkin bir mücadele programı açıklanmış ve bu doğrultuda iş yerlerinde etkili eylemler yapılmıştır. Bu eylemler, TEKSEN'e olan güveni ve bağlılığı arttırmıştır. Türkiye'deki teknik personelin bu görkemli direnişi, ne yazık ki, 12 Mart Muhtırasıyla büyük bir darbe yemiştir. Muhtıra ve sıkıyönetimler, coşku ve kararlılıkla başlayan bu mücadeleyi, uzun bir sessizliğe mahkum etmiştir.

Anayasa'da yapılan değişiklik sonucunda kamuda memur statüsünde çalışanların sendika haklarının ellerinden alınması sonucunda TEKSEN kapatılmak zorunda kalmıştır. Bu durumun yaratacağı boşluğu telafi edebilmek için 22 Eylül 1971 tarihinde Ankara'da Türk Teknik Elemanları Birliği (TÜTEB) kurulmuştur. Yavuz Önen'in başkanlığa seçildiği TÜTEB'de Genel Sekreterliğe Melih Altınoklar, Saymanlığa da Osman Aybers getirilmiştir. TÜTEB 1973 yılında Tüm Teknik Elemanlar Derneği (TÜTED) adını almıştır. TÜTED, 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren "sendikalaşma"

talebi üzerinden yükselen teknik eleman mücadelesini ortaklaştırmaya çalışsa da, TEKSEN kadar etkin bir hareket olamamıştır.

TMMOB'nin Kabuk Değiştirmesi!

1960'ların ikinci yarısında üniversitelerde yoğun olarak süren akademik-demokratik mücadelenin içerisinde olan kuşaklar mezun olduktan sonra, buldukları tüm mezzitlerde etkin bir örgütlü mücadelenin parçası olmaya devam etmişlerdir. Bu kuşak, 1970'li yılların başından itibaren mühendis ve mimar odalarında aktif olarak çalışmaya başlamıştır. İlerici ve devrimci değerlere bağlı, birbirleriyle ve toplumun geniş kesimleriyle örgütlü mücadele deneyimine sahip, gelecekte umutlu bu genç kuşağın mühendis ve mimar odalarına üye olması, TMMOB örgütlülüğünün kaderini baştan aşağı değiştirmiştir.

60'lı yıllardaki biriktirme ve kitleselleşme döneminin ardından 70'li yıllarla birlikte toplumsal mücadelede yaşanan bu hızlı siyasallaşma, farklı mücadele alanlarının birbirleriyle sıkı bir ilişkiye girmesini de sağlamıştır. Antiemperyalist, bağımsızlık ve demokrasi yanlısı, ilerici ve devrimci iddialar zemininde oluşturulan siyasal hat, toplumun tüm örgütlü yapılarını boydan boya kesen bir örgütsel yeniden yapılanmanın da hazırlayıcısı olmuştur. Bu örgütsel dönüşümün etkileri kısa zaman içinde Odamızda ve TMMOB bünyesindeki tüm odalarda hissedilmiştir.

1970'li yılların ortalarından itibaren yaşanan dönüşümde 1973 yılında yapılan TMMOB 18. Genel Kurulu önemli bir dönemeçtir. Genel Kurul'da Teoman Öztürk'ün yaptığı konuşma işin özünü oluşturmaktadır.

"TMMOB, yüreğindeki insan sevgisini ve yurtseverliği, baskı ve zulüm yöntemlerinin söküp atamayacağı bilinci içinde, bilimi ve tekniği emperyalizmin ve sömürgeçlerin değil, emekçi halkımızın hizmetine sunmak için, her çabayı güçlendirerek sürdürme yolunda inançlı ve karardır. Hiçbir baskı TMMOB'yi mücadelesinden alıkoyamaz"

Odamız başta olmak üzere TMMOB'ye bağlı tüm odalar bu dönemde ikili bir mücadele anlayışı geliştirmişlerdir. Bir yandan sendikalaşma mücadelesini üst düzeye çıkartarak çalışanların mücadelesini ortaklaştırmaya çalışmışlar diğer yandan da anti-demokratik uygulamalara ve faşist saldırılara karşı direnişin yaygınlaşması için mücadele örgütlenmişlerdir. 19 Eylül 1979 tarihinde gerçekleştirilen iş bırakma eylemi, bu dönemdeki teknik eleman mücadelesinin en görkemli direnişi olarak toplumsal mücadele tarihimize kayıt düşülmüştür.

Anayasanın özgürlükçü içeriği sayesinde 60'lı yıllar boyunca ilerici ve sosyalist fikirler yayılmaya başladı, sendika hareketleri güçlendi. Bu durumdan hoşlanmayan kesimler anayasadan soğumaya başladı. Başbakan Süleyman Demirel "Sosyal gelişme ekonomik gelişmenin önüne geçti" diyerek 61 Anayasası'ndan hoşnutsuzluğunu dile getirmiştir. 70'lere doğru siyasi tikanlıkların çözülememesi, toplumsal hareketlerin artması ve kitleselleşmesi ile Anayasaya yöneltilen suçlamalar daha da arttı.

12 Mart 1971 Muhtırası ve TMMOB

Tüm toplumsal kesimleri etkisi altına alan dönemin ilerici-devrimci mücadele anlayışı, ülkeyi idare edenler tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu hoşnutsuzluğun en sembolik ifadesi "Sosyal uyanış, ekonomik gelişmeyi aştı" olmuştur. Dönemin Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç'a ait olan bu ifade, 12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından yayınlanan "Muhtıra"nın gerekçesini de ortaya koymaktadır.

12 Mart Muhtırası ve muhtıra sonrasında başlatılan operasyonların amacı, yükselen toplumsal muhalefetin bastırılması olmuştur. Başta gençlik örgütlerinin önder kadroları olmak üzere tüm demokratik kurum ve kuruluşların yöneticileri tutuklanmıştır. Gazeteciler, öğretim üyeleri, sanatçılar, yazarlar ve toplumsal mücadelenin öne çıkan tüm isimleri cezaevlerine gönderilmiştir. Toplumsal muhalefete yönelik baskı, odamıza da yansımış ve dönemin yönetim kurulu üyelerimizin tamamı tutuklanmıştır. Demokratik muhalefete yönelik bu saldırı, gençlik örgütlerinin radikalleşmesine de yol açmıştır. Büyük umutlarla yoğrulan kitlesel mücadele dönemi kimileri için cezaevinde, kimileri için katliamlarda, kimileri için de darağacında sona ermiştir.

12 Mart 1971 Muhtırası'nın yarattığı bu karanlık tablo kısa bir süre de olsa, toplumsal muhalefetin geri çekilmesine neden olmuştur. Ne var ki, operasyonların ve sıkıyönetim döneminin hemen ardından toplumsal muhalefet hızla toparlanmıştır. İlerici ve devrimci güçler, odalarda kaybettikleri yönetimleri yeniden kazanmışlardır. Bu dönemde Adalet Partisi milletvekilleri tarafından TMMOB Yasasının değiştirilmek istenmesi, Odalar içindeki toparlanmanın daha da hızlanması için adeta kamçılayıcı bir etki yaratmıştır. Örgütlülüğüne sahip çıkan binlerce Mühendis ve Mimar, TMMOB Yasasının değiştirilmesine karşı bütünlüklü bir mücadele vermişlerdir. Bu mücadele süreci aynı zamanda TMMOB'nin de adeta yeniden kuruluş dönemi olmuştur.

Muhtıranın ardından hükümet istifa etti ve partiler

üstü bir yönetim kurularak 1961 Anayasası'nda değişikliğe gidildi.

Değişiklikler

- Cumhurbaşkanının yetkileri artırıldı.
- Bakanlar Kurulu'na Kanun Hükmünde Kararname çıkartma yetkisi verildi.
- Vergi ve harçlarla ilgili Bakanlar Kurulu'nun yetkileri artırıldı.
- Üniversitelerin özerkliği azaltıldı.
- TRT'nin özerkliği kaldırıldı.
- Memurların sendika kurma hakları kaldırıldı.
- Anayasa Mahkemesindeki davalara tüm partilerin iptal davası açabilme hakkı daraltılıp yalnızca TBMM'de grubu bulunan partilerle sınırlandırıldı.
- Hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması için gereken koşullar azaltıldı.
- TSK görevlileriyle ilgili hukuki işlemler Danıştay'ın yetki alanından çıkartıldı, bu işlemlerde Askeri Yüksek İdare Mahkemesi yetkilendirildi.

Özel Okullara Karşı Mücadele!

Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte başlayan hızlı kentleşme, kısa bir zaman içerisinde eğitim ve öğrenimin de yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. İlk ve orta öğretimde başlayan eğitim yaygınlaşması, 1960'lı yıllardan itibaren yüksek öğretime olan talebi de arttırmıştır. Bu yıllarda Türkiye'de teknik emeğe olan ihtiyacın da artış göstermesi, mevcut üniversitelerin ihtiyacı karşılayamaz hale gelmesine neden olmuştur. Artan bu talebi karşılayabilmek için 1963 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, 1964 yılında ise İzmir Devlet Mühendislik-Mimarlık Akademisi açılmıştır.

1960'lı yıllarda planlı kalkınma dönemine girilmesiyle birlikte teknik eleman ihtiyacı o denli artmıştır ki, devlet üniversitelerinin bu ihtiyacı karşılaması imkânsız hale gelmiştir. Bu durum, yüksek öğrenimin piyasa değerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1961 Anayasası özel üniversite açılmasını açıkça yasaklamıştır.

Ancak, özel yükseköğretim açılmasıyla ilgili yasaklayıcı bir hüküm getirmemiştir. Bu anayasal boşluktan hareketle, 1962 yılından itibaren Türkiye'nin çeşitli yerlerinde "yüksek okul" adı altında üniversite diploması veren özel kurumlar açılmaya başlanmıştır. Bu durumu denetim altına alabilmek için 1965 yılında 625 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu çıkartılmıştır. Ne var ki, bu kanun, özel

eğitim kurumlarını denetim altına almaktan çok, onların yaygınlaşmasına hizmet etmiştir. Kanununun 1966 yılında yürürlüğe girmesinin ardından 2 yıl içerisinde Türkiye’deki özel yüksek okul sayısı 30’a, 1970 yılında ise 48’e ulaşmıştır.

Yeni açılan Özel Yüksek Okullardaki eğitim, devlet üniversiteleriyle karşılaştırılmayacak bir düzeyde olmuştur. Gerek öğretim elemanı kadrosu gerek okulların fiziki şartları gerek öğrenci alım prosedürleri gerek laboratuvar eksiklikleri, gerekse ders geçme sistemleri devlet üniversitelerinin çok gerisinde kalmıştır. Birer “akşam sanat okulu” niteliğinde olan bu kurumlardan mezun olanların, üniversite mezunu sıfatını kazanıyor olmaları, Türkiye’deki eğitimin kalitesini tamamen aşağılara çekmiştir. Bu kalitesizlik özellikle mühendislik ve mimarlık gibi teknik altyapı gerektiren eğitim dallarında daha da açığa çıkmıştır.

Yasanın çıkmasından itibaren, özel yüksek okullarda verilen eğitimin gerçek anlamda bir mühendislik formasyonu sağlamadığının altı çizilmiştir. Türkiye’deki mühendislik fakültelerinde bile altyapı ve eğitmen sorunları çözülememişken bir de özel yüksek okulların devreye girmesinin durumun vahametini daha da arttıracığı belirtilmiştir.

1967 yılında üniversite öğrencilerinin de en önemli gündemlerinden birisi olmuştur. İstanbul ve Ankara’daki üniversitelerde “Özel Okulların Devletleştirilmesi” için yaygın bir kampanya yürütülmüştür. Özel Yüksek Okullarda gerçekleştirilen etkin boykotların ardından, 1967 yılı Kasım ayı içerisinde İstanbul’dan Ankara’ya kadar 13 günlük bir öğrenci yürüyüşü düzenlenmiştir.

Özel yüksek okulların kısa zaman içerisinde kuruluş amaçlarından tamamen saparak, kolay yoldan para kazanma yolu haline gelmesi, kamuoyunda ve odalarda bu kurumlara olan tepkiyi arttırmıştır. Önceleri bu kurumlarda verilen eğitimin niteliği üzerine olan tepki, hızla radikalleşmiş ve bu kurumların kaldırılmasını talep eder hale gelmiştir.

Üniversitelerde yürümekte olan “Özel Üniversite” karşıtı muhalefetin de etkisiyle “Özel Yüksek Okulların yasal statülerinin tartışmalı olduğu ve verdikleri eğitimin seviyesinin şüpheli olduğu” görüşü ağırlık kazanmıştır. Bunun yanı sıra “ticaret amacıyla özel okul kurulmasının engellenmesi, mevcut özel okulların vakıf haline getirilmesi ve bu okulların devletleştirilmesi” istenmiştir. Özel Mühendislik Okullarından mezun olanların diplomalarının iptali için Danıştay’a başvuruda bulunulmuştur.

Gerek odaların yürüttüğü hukuki faaliyetleri gerekse üniversite gençliğinin mücadelesi sonucunda Özel Yüksek Okulların meşruiyeti tamamen ortadan kalkmıştır. Konuyu hukuki olarak görüşen Danıştay, 625 Sayılı kanunun Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle konuyu, Anayasa Mahkemesi’ne iletmiştir. Anayasa Mahkemesi 1971 yılında aldığı bir kararla, Özel Yüksek Okullarını “Anayasa’ya aykırı” oldukları gerekçesiyle kapatmıştır. Bu okullar buldukları illerdeki Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerine bağlanmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin bu kararı sonucu 1912 yılından beri farklı bir statüde özel yüksek eğitim veren Robert Koleji’nin yüksek kısmı Boğaziçi Üniversitesi’ne dönüştürülmüştür. Yine bu kararla, mevcut üniversitelerden birine bağlanmak istemeyen “Heybeliada Ruhban Okulu” da kapatılmış ve günümüze kadar devam eden uluslararası bir sorun haline gelmiştir.

Özel yüksek okullar sorununun, TMMOB’ye en önemli etkisi, toplumsal muhalefetle ilk kez ciddi bir ilişki geliştirmesine vesile olmasındır. Bu ilişki, 1970’lerin başından itibaren genç mühendislerin TMMOB ile daha sıcak ilişki geliştirmesini sağlamıştır. Kuruluşundan itibaren daha çok, bürokrasiden gelen kadroların egemen olduğu oda yönetimleri yaşları oldukça genç olsa da ülke sorunlarına duyarlı devrimci demokrat mühendisler tarafından doldurulmaya başlamıştır.

12 Eylül 1980 Sonrası Dönem!

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi sonrası uygulamaya konulan İthal İkameci Ekonomik Model tıkanmıştır. Dünyada da Sosyal Devlet uygulamalarının tukaka edilmeye başlandığı ve temelinde KİT’lerin Özelleştirilmesi fikrini koyan yeni liberal rüzgarlar esmeye başlamıştır.

Türkiye Ekonomisi, tam olarak İMF ve Dünya Bankası denetimine geçmiştir. Başbakan Süleyman Demirel’in 1979 Yılında Başbakanlık Müsteşarlığı’na getirdiği Turgut Özal, 24 Ocak 1980 Ekonomik Kararlarını açıkladı. Bu kararlar özü itibarıyla sosyal devlet anlayışının tasfiyesi ve Piyasa Ekonomisinin uygulanmak istenmesidir. Ancak bu kararlar konjonktür gereği uygulanamamıştır.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi öncesi Türkiye’de toplumun büyük bir kısmı örgütlü durumdaydı. Öğrenci gençlik örgütlenmesi üniversite sınırlarının ötesinde ülkedeki başta gecekondu mahallerinin ve yoksul kesimlerin örgütlenmesinde ve faşist saldırılara karşı mücadelenin aktif unsuru haline gelmiştir. 24 Ocak 1980 Ekonomik kararlarının hayata geçirilememesinin bir nedeni de örgütlü ve direngen bir toplumun var olmasıdır.

Ardından da “sağ-sol çatışması ve terör” gerekçe gösterilerek 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi yapılmıştır. Bu haliyle 12 Eylül 1980 Darbesi yeni bir ekonomik modele geçmenin de altyapısını oluşturmuştur.

Keynesyen ekonomi politikalarının 1970’li yılların başından itibaren büyük bir enflasyon ve ekonomik durgunluk yaratması ve bunu izleyen petrol şokları, Kapitalizmin Altın Çağı olarak nitelendirilen dönemin sonunu getirmiştir. İçine girilen bu yeni krizden çıkış için, Friedrich Hayek ve Milton Friedman’ın başını çektiği Chicago Okulu’nun önerdiği “neo-liberal ekonomi politikaları” öne çıkmıştır. Neo-liberalizm, kapitalizmin bir önceki bunalımına çare olarak sunulan tüm ekonomik tercihlerin ters yüz edilmesine dayanmıştır. Devletin ekonomiden çekilmesi, serbest piyasa egemenliği, özelleştirmeler, sosyal politikaların terk edilmesi, kuralsızlaştırma gibi ekonomik uygulamalar öne çıkartılmıştır. İngiltere’de Thatcher, ABD’de ise Reagan’ın başını çektiği neo-liberalizm, kısa zamanda tüm kapitalist ülkelerin ekonomik programı haline gelmiştir. 1970’lerin ikinci yarısından itibaren krize giren az gelişmiş ülkelere IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla sistematik biçimde dayatılan neo-liberalizm, 1980’lerin başından itibaren küreselleşme politikalarıyla uyumlu biçimde kapitalizmin biricik uygulama modeli haline gelmiştir.

24 Ocak kararları ile 12 Eylül Darbesi arasındaki neden-sonuç ilişkisi üzerine çok sayıda yorum yapıldı. 12 Eylül darbesinin 24 Ocak kararlarını rahat uygulamak için yapıldığını öne süren çok sayıda yorumcu vardır.

Türkiye’nin neo-liberal modelle tanışması da benzer bir süreç izlemiştir. 1970’li yılların sonunda IMF tarafından dayatılan neo-liberal modelin Türkiye’deki uygulaması 24 Ocak Kararları ile gündeme gelmiştir. Ne var ki, neo-liberal uygulamaların hayata geçirilmesi, 1983 yılında iktidara gelen Anavatan Partisi İktidarı döneminde olmuştur. Türkiye, özelleştirme, piyasalaştırma, serbest ticaret gibi neo-liberal ilkelerle Özal’ın Başbakanlığı döneminde tanışmıştır.

Olağan koşullarda uygulanması mümkün olmayacak kadar sert olan ekonomik tedbirleri uygulamaya koyabilmenin ancak askerî darbe koşullarında mümkün olabileceğinden darbenin bu amaçla gerçekleştirildiği de söylenmiştir.

Darbenin Lideri Kenan Evren ise 12 Eylül Darbesinin 24 Ocak kararlarını uygulamak için değil **“Anarşiyi bitirmek için yapıldığını”**, ancak askerî yönetimin de kararları uygulamayı mümkün kıldığını belirtmiştir.

Diğer demokratik kitle örgütü ve sendikalarda olduğu gibi TMMOB de darbeden nasibi almıştır. Birçok yöneticisi ve aktif kitlesi gözaltına alınmış/tutuklanmıştır.

Darbe sonrası 2 KHK çıkarılarak TMMOB yetkileri kısıtlanmış ve vesayet altına alınmak istenmiştir!

12 Eylül 1980 Darbesi sonrası TMMOB’nin yeniden kapatılması gündeme gelmiş ancak kapatılmak yerine 66 ve 85 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnemeler ile (KHK) yetki kısıtlamasına gidilmiştir.

Askeri personelin TMMOB’ye üyeliği yasaklanmış ve kamuda çalışanların üyeliği keyfiyete bırakılmıştır.

66 Sayılı KHK Bayındırlık Bakanlığı’na gerekli hallerde Yüksek Haysiyet Divanını toplantıya çağırma hakkı vermiştir. Divanca alınan kararların tebliğ ve infazını sağlamakla Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği görevlidir.

Yine 66 Sayılı KHK ile Bayındırlık Bakanlığı’na mali denetim hakkı verilmiştir.

85 Sayılı KHK ile TMMOB delegeliğine 10 yıllık üye olma şartı getirilmiştir.

Tüm zorluklarına ve nitelikli kadrolarının büyük bir kısmını kaybetmiş olmasına karşın 12 Eylül 1980 Darbesi sonrası gerek TMMOB gerekse tüm odalarını yönetim kurulları tüm baskılara karşı 1990’a kadar ki zor dönemde TMMOB’nin kapısı üyelerine açık tutmuşlardır.

1990’lar ve Devrimci TMMOB’nin ayağa kalkması!

12 Eylül öncesi dönemi gerek üniversitede gerekse lisedeyken karşılaşmış olan devrimci genç kuşak 1980’li yılların ortalarından itibaren TMMOB ve Odalarında yeniden örgütlenmeye başlamıştır. Bu devrimci kuşak 1990’lı yıllarda TMMOB’de yeniden devrimci/mücadeleci bir dönemi başlatmışlardır.

90’lı yıllar ülkemiz açısından faili meçhullerin yaşandığı, işkencenin yaygın bir uygulama olduğu dönemdir. Bu dönemde TMMOB de diğer demokratik örgütlerle dayanışma içinde bu uygulamalara karşı aktif mücadele etmiştir.

1990’lı yıllar dünyadaki neoliberal dönüşümün etkilerinin ülkemizde de yoğun şekilde yaşandığı bir dönemdir. Bu dönem, meslek alanımıza yönelik saldırıların da yoğun yaşandığı bir dönemdir. Mühendis ve mimar sayısının nicelik olarak artması ve istihdamda yaşanan daralmalar egemenler

açısından nitelikli emeğin kademelendirilmesi tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Uzunca bir aradan sonra 1996 yılında EMO'da Enerji Kongresi gerçekleştirilmiş ve takip eden dönemlerde TMMOB adına tekrarlanarak devam ettirilmektedir. Bugün de geçerliliğini sürdüren **“Enerjinin Bir Kamusal Hizmet”** olarak ele alınması fikri Enerji Kongrelerinin ana temasını oluşturmuştur.

90'lı yıllar özelleştirmelerin yoğun yaşandığı yıllardır. Bu dönemde oluşturulan Özelleştirme Karşıtı Platform gerek hukuksal mücadele gerekse teknik çalışmalarla önemli kazanımların elde edildiği bir dönemdir.

TMMOB, 90'lı yıllarda geçmişteki devrimci birikiminin de ötesinde önemli işler gerçekleştirmiştir.

Neoliberal saldırı salt kamu işletmelerinin özelleştirilmesiyle sınırlı kalmamış, kamu çalışanlarının özlük haklarının kısıtlanması ve düşük ücretlerle çalıştırılmalarını da getirmiştir. Sürekli hizmet akdi yerine sözleşmeli personel uygulaması, özelleştirilen kurumlardaki personelin hak kayıpları ve işten atılmalar ya da uzmanlık alanı dışında çalışmaya zorlama vb uygulamalar 90'lı yıllarda uygulamaya geçmiştir.

Kamu kuruluşlarında ilk taşeronlaştırma ve güvencesiz çalıştırma uygulamaları 90'lı yılların ortalarında uygulanmaya başlanmıştır.

Aynı dönemde kamu emekçilerinin örgütlenmesine önemli destek sağlanmış ve KESK'in oluşum sürecine aktif destek verilmiştir!

90'lı yıllar kamu çalışanlarının geçmiş yıllardan farklı olarak sendikal mücadeleye yöneldiği yıllardır. 1961 Anayasası'nda Memurların sendikalaşma hakkı açıkça tanımlıyken 1982 Anayasası memurların sendika kurmasını tanımlamamış ancak yasaklayan bir madde de içermemiştir. (Bu Anayasal boşluğu ilk defa gündeme getiren kişi de sevgili hocamız Prof. Dr. Alpaslan Işıklı'dır.) Memurların sendikalaşma mücadelesinin yasal zeminin yaratılması Anayasal bir hakkın kullanılmasından çok Anayasa'da yasaklanmamış olması ve uluslararası sözleşmeler zemininde meşru mücadeleyi sürdürmüş ve hukuksal bir kazanıma dönüşmüştür.

TMMOB ve birimleri kamu çalışanlarının örgütlenmesi ve üyelerinin sendikalara katılımı konusunda aktif çaba harcamıştır. Önce Kamu Çalışanları Sendikal Platformu (KÇSP) ve ardından da Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nun

(KESK) kurulması konusunda destek vermiştir. Takip eden dönemlerde de başta KESK, DİSK, TTB olmak üzere diğer emek ve meslek örgütleriyle ortak mücadeleler yapılmıştır.

TMMOB'nin kamu çıkarlarını savunması her dönemde olduğu gibi 90'lı yıllarda da egemenleri rahatsız etmiş ve TMMOB'nin etki alanını küçültme çabaları bu dönemde de devam etmiştir.

Özelleştirme Karşıtı Platform ve Nükleer Karşıtı Platform bu dönemde ortaya çıkmış ve önemli başarılarla imza atmıştır.

1997 yılında gerçekleştirilen Kamusal etkinlik gerek içerik gerekse ulusal ve uluslararası katılımcılarının niteliği nedeniyle ülkemiz birikimine önemli katkılar sağlamıştır. Bu etkinlik, 2000'li yıllarda EMO Ankara Şubesi tarafından gelenekleştirilmiş ve kamucu anlayışın diri tutulması çabası öne çıkmıştır.

TMMOB'nin 90'lı yıllardaki en önemli etkinliği 1998 yılında gerçekleştirilen I. Demokrasi Kurultayıdır. Bu kurultayda aşağıdaki konular görüşülmüş ve gelecek dönemlere ışık tutacak kararlar alınmıştır.

- TMMOB ve Demokrasi
- Örgütlü Toplum
- Kürt Sorunu
- Ulaşım ve Trafik - Yangın, Deprem ve Güvenlik
- Kentleşme, Konut Sorunu, Barınma Hakkı ve Demokrasi
- Enerji
- Yerel Yönetim
- Tarım
- Doğal Kaynaklar, Orman, Çevre ve Maden
- Küreselleşme - Bilim ve Teknoloji
- Ekonomi, Kalkınma, Sanayileşme
- Çalışma Yaşamı
- İnsan Hakları
- Demokrasinin ve Demokrasi Kavramının Gelişimi
- Demokrasinin İşleyişi

Mart 2012'de TMMOB II. Demokrasi Kurultayını düzenlemiştir.

Bir diğer önemli etkinlik ise 2003 Yılında düzenlenen II. Mühendislik Mimarlık Kurultayı'dır. Kurultayda aşağıdaki konular görüşülmüş ve karar altına alınmıştır.

- Örgüt Misyonu
- Örgüt Birimlerinin Hizmet Üretimi
- Mesleki Yeterlilik, Mesleki Yetkinlik, Mesleki Eğitim
- Mesleki Davranış İlkeleri
- Mesleki Denetim

Kurultayda görüşülen Örgüt Birimlerinin Hizmet Üretimi ve Mesleki Yeterlilik, Mesleki Yetkinlik, Mesleki Eğitim gibi konular, kurultay sonrasında da örgüt içerisinde tartışılmaya devam etmiş ve farklı kırılmalara neden olmuştur.

1970'li yıllarda başlayan dönüşüm ile TMMOB, sadece kendi üyelerinin mesleki ve özlük hakları için değil demokrasi ve hak mücadelelerinin ayrılmaz bir parçası ve yönlendirici olmuştur.

50 yılı geçkin bir süredir TMMOB, bu amaçla sendikalar, kitle örgütleri ve diğer meslek birlikleri ile ortak mücadele platformları oluşturmuş ve öncülük etmiştir.

Demokrasi Platformu ve Emek Platformu gibi oluşumlar ortak mücadele zeminlerinden ikisidir.

Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu!

90'lı yıllarda neo-liberal ekonomi politikalarına ve özelleştirmelere yönelik ortak mücadelenin geliştirilmesi yolundaki ilk önemli deneyim 29 Kasım 1993 tarihinde yapılan bir basın açıklamasıyla kamuoyuna açıklanan "Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu" olmuştur. Ekim ayı içerisinde DİSK'in çağrısıyla örgütlenen bir dizi toplantı sonrasında örgütlenen Platform, sendikalarla sınırlı kalmamış, çok sayıda dernek ve sivil toplum örgütünü de kapsamıştır. Platform'da yer alan örgütler şunlardır: TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu, TMMOB, Türk Tabipleri Birliği, TÜRMÖB, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği, Eğitim-İş, Genel Sağlık-İş, İnsan Hakları Derneği, Halkevleri, Öğretim Üyeleri Derneği, Çağdaş Hukukçular Derneği, Çağdaş Gazeteciler Demneği, Türkiye Ziraatçılar Derneği, İktisat Fakültesi Mezunları Derneği, Araştırma Görevlileri Derneği.

Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu'nun amacı başta özelleştirmeler olmak üzere, sendikal sorunlardan demokratikleşmeye, zamlardan terörle mücadele yasasına kadar ülkede yaşanan bir dizi soruna karşı çalışanların ortak taleplerini dile getirmek olarak belirlenmiştir. Platformun oluşturulmasının hemen ardından illerde yerel düzeyde "Demokrasi Platformları" kurularak, ülke çapında

etkin ve ortak bir mücadelenin geliştirilmesi için çaba harcanmıştır. Böylelikle bir yandan merkezi düzeyde panel, sempozyum, basın açıklaması, miting gibi eylemler yapılırken, diğer yandan da il bazında muhalefet örgütlenmeye çalışılmıştır.

Emek Platformu Bildirgesi tarihsel bir manifesto niteliğindedir. Gerek katılımcıları gerekse platform belgeleri dönemine ve günümüze ışık tutacak niteliktedir!

"Ülkemiz ağırlıklı olarak 1998'den itibaren emperyalizmin IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla sürdürdüğü yeni liberal politikalara "uyum" programlarıyla yönetildi. Bu programların özünün emekçi sınıfların haklarına saldırı olduğu herkes tarafından biliniyordu. 12 Eylül'le zayıflatılan emek örgütlerinin sermayenin bu yoğun saldırısına karşı bir araya gelerek güç oluşturma arayışları da sürüyordu. Yıllar önce, 1993 yılında "özelleştirmeye, taşeronlaşmaya ve işten atılmalara karşı "Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu" kurulmuş ve birkaç yıl sonra dağılmıştı. Kamu emekçilerini de kapsayan işçi sınıfı gelirlerinin düşmesine, haklarının geriletilmesine karşı ülkenin dört bir yamnda mücadele sürerken birleşme çabaları da somutlaşıyordu. 1999 yılında bu tür girişimler yoğunlaştı. 27 Ocak 1999 tarihinde ise Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, Türkiye Kamu-Sen ve Memur-Sen konfederasyonlarının yaptıkları toplantı ve yayınlanan ortak açıklama önemli bir adım oldu.

EP üç işçi sendikaları konfederasyonu, üç kamu emekçileri sendikaları konfederasyonu, üç emekli derneği ve yedi meslek birliği olmak üzere onbeş örgüt tarafından kuruldu. Bu örgütler -kuruluş aşamasında kararlaştırılan sırayla- şunlardır: Türk-İş, Hak-İş, DİSK, KESK, Türkiye Kamu-Sen, Memur-Sen, Türkiye İşçi Emekçileri Cemiyeti, Tüm İşçi Emekçileri Derneği, Tüm Bağ-Kur Emekçileri Derneği, TMMOB, Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacıları Birliği, Türk Tabipleri Birliği, Türk Veteriner Hekimleri Birliği ve TÜRMÖB. Bu kuruluşlara Mayıs 2002'de Türkiye Barolar Birliği, Temmuz 2002'de BASK katıldılar."

EP belgelerinde paylaşılan görüşler ve program bugün de güncelliğini korumaktadır. EP, ilk kez sınıf temelli oluşturulmuş ve hemen hemen her siyasi düşünceden örgütlerin yer aldığı az sayıdaki örneklerden birisidir.

Hem Çalışanların Ortak Sesi Demokrasi Platformu, hem de Emek Platformu deneyimleri göstermiştir ki, Türkiye'deki sendika ve meslek örgütlerinin pek çoğunun hükümetle kurdukları ilişki, mücadele biçimlerini belirlemektedir. Dolayısıyla bu tarzda

örgütlenmelerle kurulan iş birlikleri de sınırlı ve güçsüz kalmaktadır. Tüm bu olumsuzluklara rağmen Odamız ve TMMOB örgütlülüğü, emekçilerin mücadelesinin ortaklaştırılması yönündeki inancını korumakta ve bu yolda mücadelesine devam etmektedir.

2000'li yıllar, çevre talanının yoğun yaşandığı yıllardır. Bu dönemde TMMOB, toprağını, suyunu, işini, aşını kaybedenlerle dayanışma halinde olmuş ve hak mücadelelerine hem hukuki hem de kitlesel destek vermiştir.

AKP döneminde sosyal devlet uygulamaları, hukuksal düzenlemelere dayalı özelleştirmelerle tümünden ortadan kaldırılmıştır.

AKP döneminde geçmişte yapılan özelleştirmelerin çok daha fazlası yapılmıştır. TMMOB'nin bu yıllarda düzenlediği Özelleştirme Sempozyumları hem bu soygun gerçeğini hem de kamu işletmelerinin yeniden oluşturulması gerekliliğini anlatmıştır. Aynı dönemlerde TMMOB Sanayi Kongreleri ile de ülkemizin sanayileşmesine ışık tutmuştur ve tutmaya devam etmektedir.

2021 yılında yapılan Sanayi Kongresi Sonuç Bildirgesi -bugün de geçerliliğini koruyan- aşağıdaki konulara dikkat çekmiştir.

Radikal bir planlamanın sosyal adalet ve sosyal değişimi hedeflemesi beklenir. Bu kapsamda doğru bir ekonomi, sanayi ve kalkınma politikasının doğa, toplum, planlama, ekonomi, siyaset, devlet ilişkilerini yeniden düzenleyen uzun erimli bir toplumsal dönüşüm içeriğiyle ele alınması gerekir. Dolayısıyla **sanayileşme, planlı ve uzun erimli bir toplumsal kalkınma ve demokratikleşme** bağlamı içinde ele alınmak durumundadır. Bu kapsamda kamu mülkiyetinin yaygınlığı, kamu ekonomisinin kapsamı, kamusal ve sosyal hizmet alanının genişliği ve etkinliği, planlamanın başarılı olmasında ve toplumsal gönencin oluşturulmasında kullanılabilecek en önemli araçlardır.

Bu amaçlarla:

- Ekonominin ve toplumsal yaşamın bütününde kamusal üretim, hizmet ve denetim perspektifi hızla benimsenmelidir.
- Cumhuriyetin ilerici kazanımlarını benimseyen ve bir üst düzeyde yeniden tesis eden, laiklik ve hukukun üstünlüğünü temel alan, eşitlikçi, özgürlükçü, adil, demokratik bir rejim inşa edilmelidir.
- Planlı kalkınma yaklaşımının benimsendiği, tam istihdam ve toplumsal refah odaklı üretken bir ekonomik model oluşturulmalıdır. Üretimin ithal bağımlılığını azaltacak, akıl ve bilim temelli bir üretim ve sanayi plânlaması; yüksek ve orta-yüksek teknolojlili üretim ve kamu girişimciliği temel alınmalıdır.
- Emek ve ekoloji mücadelelerinin birleşik şekilde yürütülmesiyle doğanın, kültürel varlıkların korunmasını içeren bir modelle karbon salımlarının en aza indirilmesi amaçlanmalıdır.
- Sanayinin kesintisiz olarak gelişmesi ve yüksek katma değer üretmesiyle toplumsal gelişme

ve refaha ulaşarak gelirin adil paylaşımı hedeflenmeli; tarım hasılası kamucu yöntemlerle artırılmalıdır.

- M ü h e n d i s - l i k - m i m a r l ı k - ş e h i r p l a n c ı l ı ğ ı d i s i p l i n l e r i p l a n l a m a d a n s a n a y i l e ş m e y e , e k o l o j i y e d e k t e m e l a l ı n m a l ı d ı r .

- T o p l u m s a l c i n s i y e t e ş i t s i z l i ğ i n i n ç ö z ü l e m e d i ğ i h i ç b i r ü l k e d e m o k r a t i k l e ş e m e z . B u ğ ü n

eğitimi ve kadınları merkeze alan bir gericileşme toplumun tüm alanlarını kuşatmaktadır. Bu kuşatmayı kırmak öncelikli görevlerimiz arasındadır.

AKP'li yıllar, sadece yoksulluğun, yolsuzluğun, sömürünün ve toplumsal eşitsizliklerin arttığı yıllar değil aynı zamanda laikliğin erozyona uğratıldığı ve dinsel temelli eğitimin arttığı bir dönemdir!

Laiklik, genel anlamda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dini inançların devlet yönetiminde ve siyasette rol oynamaması esasına dayanır.

Tarihsel olarak, devletlerin laikleşmelerinde sağladıkları tipik özellikler:

- Dinsel özgürlüklerin garanti edilmesi,
- Devlet dinlerine dayanan idari mekanizmaların iptal edilmeleri,
- Kamusal fonların herhangi bir din için kullanımının engellenmesi,
- Yasal dizgelerin dinsel kaynaklı otoriteler tarafından belirlenmesinin önlenmesi,
- Eğitim sistemi (dinsel görüşlerden bağımsız) özgürlüğünün ilerletilmesi,
- Yurttaşların din değiştirme veya dinden kaçınmalarına hoşgörü gösterilmesi,
- Politik önderlerin dinsel inanışlarına dikkat edilmeksizin iktidara gelişlerinin temin edilmesi.

Laiklik ilkesi, 1924 Anayasası'na 5 Şubat 1937 tarihinde yapılan değişiklikle; 2. maddeye devletin nitelikleri olarak "Türkiye Cumhuriyeti Cumhuriyetçi, Halkçı, Devletçi, Laik ve İnkılapçısıdır" biçiminde girmiştir.

Daha sonra yapılan tüm Anayasalarda da laiklik ilkesi vazgeçilmez bir ilke olarak yer almıştır.

Ülkemiz çok dinli ve çok inançlı bir yapıya sahiptir. Ancak devlet hiçbir zaman tüm inançlara eşit mesafede durmamış olmasına karşın eğitim hiçbir dönemde dini temeller üzerine kurulmadı. (Din kültürü adına tek bir dinin hatta onun tek bir yorumu ders içeriklerine girmiş olsa da bugün yaşandığı gibi eğitimin birlik ilkesini sarsacak özellikte olmamıştır)

AKP iktidarı ve devamında oluşturulan tek adam rejimi eliyle Cumhuriyetin kazanımları birer birer yok edilmektedir.

Kuruluşundan itibaren laiklikle olan sorununu her platforma dile getiren AKP, son dönemlerdeki uygulamalarıyla Anayasanın açık hükmüne rağmen eğitimin her kademesinin dini ilkelere göre şekillendirilmesi çabası içerisindedir.

Kuruluşundan bugüne TMMOB ve EMO Cumhuriyetin demokratik kazanımlarına sahip çıkmış ve çıkmaya devam etmektedir.

2013 Gezi Direnişi Yüzakımızdır!

Gezi Türkiye tarihi açısından bir kırılma noktasıydı. Toplumsal mücadelenin bugüne kadar görmediğimiz bir sıçramasıydı. Gezi AKP içinde bir dönüm noktasıydı, o günden bugüne kaybettiği meşruiyetine bağlı olarak daha fazla şiddette ve hukuksuzluğa sarıldı. Gezi, Türkiye siyasetinde geri dönülemez bir kavşak noktasıdır.

Gezi Direnişi, doğal alanlarımız, parklarımız, meydanlarımız betona boğulmasın; kıyılarımız, ormanlarımız, meralarımız ranta kurban edilmesin diye; sağlıklı ve güvenli yaşam alanlarında hep birlikte, barış içinde yaşayabilelim diye milyonlarca yurttaşın haykırdığı toplumsal bir olay olarak hafızalara kazınmıştır.

TMMOB ve bağlı odaların en temel amaçlarından biri, bilimi ve tekniği halkın yararına kullanarak kamusal alanları savunmaktır. Bu kapsamda, milyonlarca yurttaşın, toplumun ortak değeri olan Gezi Parkı betonlaşmasın diye, İstanbul kentinin merkezindeki en önemli deprem toplanma alanı yapılaşmaya açılmasın diye TMMOB, bu direnişin sözcüsü olmuştur.

Gezi Direnişi sonrasında, ortak kamusal alanlara dair farkındalık artmıştır. Bu farkındalık ve sahiplenme, siyanüre karşı, ormanların/zeytinliklerin yağmalanmasına karşı mücadelelerde kendini göstermektedir. Her direnişte Gezi'nin izi var e var olmaya devam edecektir.

Geçmiş dönemlerde olduğu gibi TMMOB bu dönemde demokrasi mücadelesinin önemli öznelerinden birisi olma işlevini sürdürmektedir. Özellikle toplumsal muhalefetin örgütlenmesinin cılızlığı, sol siyasi yapıların aşılamaayan dağınıklığı ve güçsüzlüğü, emek kesimindeki sendikaların mücadeleden geri kalmaları, kamu emekçileri üzerindeki baskılar TMMOB'yi emek ve demokrasi mücadelesinde daha da önemli hale getirmektedir.

TMMOB'nin demokrasi mücadelesindeki başarısı da örgüt içi demokrasiyi iyi işletmesi ve geliştirmesine bağlıdır. Örgüt içi demokrasinin işletilebildiği ölçüde TMMOB'nin merkezîyetçi yapısı da güç ve meşruiyet kazanabilecektir. AKP Hükümetinin her türlü muhalefeti yok etme saldırıları çerçevesinde sendikaları, kitle örgütlerini ve dernekleri güdümlüne alma çabalarına karşı aydınlık Türkiye'nin sesi olabilme ve demokrasi mücadelesinin yılmaz savunuculuğu görevi TMMOB'nin önündeki en önemli görevlerden birisidir.

TMMOB, Cumhuriyetin 100. Yılında hem Cumhuriyetin demokratik kazanımlarını korumak hem de daha demokratik daha eşit paylaşımcı cumhuriyetin kurulması mücadelesinin asli unsuru olacaktır.

Yaşasın devrimci TMMOB!

Sevgi, dostluk ve dayanışma dileklerimizle...

Kaynaklar:

- *Yasaların İçinden TMMOB'nin Öyküsü, Derleyen-Yazan Kaya Güvenç, 2006*
- *Yapıcının Türküsü, İMO Yayını, 2012*